

ІННОВАЦІЙНІ ПРОГРАМИ ДОШКІЛЬНОГО ВИХОВАННЯ У КРАЇНАХ ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ (АВСТРІЯ, НІМЕЧЧИНА, ШВЕЙЦАРІЯ)

Наталія Глухова, аспірант, викладач кафедри німецької філології
Дрогобицького державного педагогічного університету
імені Івана Франка

ІННОВАЦІЙНІ ПРОГРАМИ ДОШКІЛЬНОГО ВИХОВАННЯ У КРАЇНАХ ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ (АВСТРІЯ, НІМЕЧЧИНА, ШВЕЙЦАРІЯ)

У статті розглядаються сучасні інноваційні програми дошкільного виховання, які розвинулися у 80 – 90-х рр. ХХ ст. в Європі та набувають широкого поширення в дитячих садках Австрії, Німеччини та Швейцарії. Аналізується проблема розвитку відносин дитина – вихователь, а також переоцінка ролі вихователя у навчально-виховному процесі та її професійно-педагогічній діяльності.

Постановка проблеми. У теперішнє бачення виховання дитини дошкільного віку зробили свій дуже важливий внесок інноваційні програми виховання дітей дошкільного віку, які розвинулися ще у 80 – 90-х рр., а на даний момент набули особливо великого поширення. Спільним та вагомим у цих програмах є педагогічні основи, що ще серйозніше розглядають потреби дітей. Вітчизняний та зарубіжний досвід свідчить, що для успішного розв'язання цієї проблеми сьогодні слід шукати нові концептуальні підходи у вихованні дітей дошкільного віку. Досвід розвинених країн Європи у розв'язанні надзвичайно актуальної для суспільства проблеми, створення нових моделей виховання дітей у дитячому садку, є позитивним та перспективним і заслуговує ґрунтовного аналізу. Дошкільна освіта потребує урізноманітнених програм, систем і моделей. Так, наприклад, у Швейцарії налічують більш ніж 150 програм і моделей. Цікавим та актуальним є досвід роботи дитячих садків у Франції та Фінляндії, де ця виховна інституція вважається досягненням навчально-виховної системи [2, 5].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасний стан та історію розвитку дошкільного виховання в Україні розглядають у своїх працях такі науковці, як Т. Поніманська, Л. Артемова, А. Богуш, Е. Вільчковський, О. Проскура, М. Стельмахович, Н. Лисенко, Л. Артемова. Проблемі розвитку дошкільля в Україні присвячено ряд дисертаційних досліджень: С. Абрамсона, Л. Батливої, З. Нагачевської та цілий ряд доробок видатних педагогів С. Русової, К. Малицької, І. Дорошенкової, Х. Алчевської, Н. Лубенець, Є. Тихєвої. Проте малодослідженим вітчизняними науковцями є вплив західноєвропейських концепцій та інноваційних програм на формування поглядів сучасного українського дошкільля, бо організація дошкільних установ альтернативного типу є на

початковому етапі розвитку, тож, безумовно, перспективний досвід теоретиків і практиків Заходу (Л. Малагуцці, Ребекка і Мауріціо Вільди, Й.-В. Рогге, А. Драйер, Г. Шандель, І. Шонебек) є надзвичайно актуальним у модернізації цього процесу.

Мета статті полягає у характеристиці інноваційних програм дошкільних закладів альтернативного типу в країнах Західної Європи на прикладі Австрії, Німеччини та Швейцарії, з'ясування шляхів використання педагогічних інновацій у сучасній системі дошкільного виховання та впливу цих нововведень на вітчизняну теорію і практику функціонування різноманітних дитячих виховних інституцій.

Виклад основного матеріалу. Однією з інноваційних програм, яка заслуговує на особливу увагу, є програма Реггіо-педагогіки (Reggio), яку розвинув Лоріс Малагуцці та його колеги після Другої світової війни в Італії для дитячих садків міста Регіо-Емілія.

Дитяче виховання розглядається цим знаним італійським педагогом як частина широких суспільних процесів, які відбуваються у державі, тому слід надавати надзвичайно вагомого значення його зв'язку з соціокультурним середовищем. Реггіо-педагогіка вбачає доцільним та само собою зрозумілим постійний діалог з родинами дітей, а також пропонує спільне керівництво дитячими установами батьками, вихователями та іншими громадянами суспільства. Необхідно вбачати єдиний цілісний розвиток дітей у досвіді тісної співпраці сім'ї та відповідних виховних інституцій.

Слід ґрунтовніше зупинитися на новому баченні дитини у Реггіо-педагогіці. Ми повинні розглядати дітей компетентними особистостями, які від народження формуються активними та творчими не тільки у їхньому розвитку, а й у

ІННОВАЦІЙНІ ПРОГРАМИ ДОШКІЛЬНОГО ВИХОВАННЯ У КРАЇНАХ ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ (АВСТРІЯ, НІМЕЧЧИНА, ШВЕЙЦАРІЯ)

стосунках з довкіллям. Віра в здібності дітей є основою педагогічної роботи. Регіо-педагогіка ставить у центр своєї теорії ознайомлення з компетенціями та їх дотримання, світогляд дитини та способи висловлювання дітей.

Першочерговою ціллю у роботі з дітьми є здобуття критичних та розумових здібностей, експериментального мислення та креативності. Сприяти цим здібностям дітей і підтримувати їх слід незалежно та компетентно. В спільних колективних ситуаціях вивчаються соціальні способи поведінки, комунікативні здібності та вміння дитини співпрацювати з іншими. Водночас слід також наголошувати на свободі та індивідуальності як дитини, так і її вихователя.

У розумінні Л. Малагуцці як школа, так і дитячий садок є самостійною інституцією, яка має власні бачення, цінності та завдання. Це є місце, де підтримуються можливості та висловлювання дітей, які спонукають їх до розвитку, спостереження та вміння відстоювати свої інтереси. Якщо таке бачення, то це дасть найоптимальніший результат у спілкуванні та взаємозв'язку дитини з оточенням. Діти хочуть досліджувати, вивчати, експериментувати, переживати, розвивати свої думки, коротко кажучи: так діти хочуть вчитися [4, 45].

Характеризуючи бачення дошкільного виховання у Регіо-педагогіці, слід окремо висвітлити питання про роль виховання у цьому виховному процесі. Необхідно звернути увагу, що Регіо-педагогіка не має наміру вчити пасивну дитину, а підтримує у навчально-виховному процесі активність та креативність дітей. Завданнями її є спостерігати за дітьми, вивчати та розуміти їх, пов'язувати все це з діяльністю дитини. Якщо вихователь серйозно сприймає своїх дітей, довіряє їхньому потенціалу та їхнім крокам у розвитку, то тим самим він сприяє їхнім новим можливостям та баченню відкривати світ по-новому. Отже, в цій ситуації дорослі самі стають дослідниками.

Суттєвим у даному процесі є відкритість та прозорість педагогічної роботи, мова йде про те, що актуальні проекти окремих дитячих виховних установ слід демонструвати з допомогою аудіовізуальних мас-медіа, вони аналізуються науково та широко представлені батькам і громадськості. Це говорить про повагу прав дітей та акцентується на творчості їхньої діяльності, про яку слід нам сказати окремо.

Почнемо з того, що повага особистості дитини є головним принципом Регіо-педагогіки. Поряд зі соціальними, ефективними та когнітивними здібностями, потрібно враховувати особисті

можливості дитини та сприяти їх вираженню. Потреба людини у сприйнятті та осмисленні прекрасного є необхідністю і формувати її потрібно, починаючи з раннього віку. Це допомагає долати життєві перешкоди, розуміти та любити довкілля, насичувати організм духовною енергією, жити в гармонії з собою та навколишнім світом. Така виховна інституція, як дитячий садок здійснює вагомий вплив на художньо-естетичне виховання дітей.

Так, німецький педагог А. Драйер акцентує, нашу увагу на тому, що у спробах пізнати та зрозуміти світ, діти прокладають свої власні шляхи і вдаються до найрізноманітніших засобів, а саме: малюють, ліплять, роблять колажі, експериментують з дротом, глиною, водою, папером. Так вони знаходять себе у довкіллі, розуміються з ними, осмислюють свої переживання та надають своїм враженням нового вираження [4, 46].

У цьому активному протистоянні дитини з довкіллям є важливими як кінцеві результати, так і як сам процес спостереження, освоєння та формування. Вихователі повинні підтримувати цей творчий процес, захоплюючись ідеями, здібностями дитини, вмінням серйозно сприймати дитячі таланти та потреби, а також розуміти багатогранність їхньої мистецької техніки виконання, форми їхнього вираження. Важливо, щоб ясла та дитячі садки були обладнані майстернями та відповідним матеріалом, який потрібен для розвитку їхніх творчих здібностей. Часто у виховних установах поряд з вихователями працює вчитель-мистецтвознавець.

Виходячи з педагогіки Й.Г. Песталоцці та основних думок педагогіки М. Монтесорі, подружжям Вільдів з Еквадору була розвинена така виховна модель дитячого садка, необхідною складовою якого є ініціативність та самостійність дітей.

Основною передумовою у спілкуванні та поводженні з дітьми, на думку Ребекки та Мауріціо Вільдів, є повага та врахування дорослими потреб дітей. Коли діти не мусять постійно боротися за здійснення своїх потреб, то в цих умовах з допомогою їхніх внутрішніх сил прискорюється позитивний розвиток. Саме тому дитячий садок повинен бути облаштований за потребами дітей. Пропозиція матеріалу має бути достатньою, а участь в окремих видах діяльності – добровільною.

Залежність та автономія належать до основних потреб дітей. Так, з одного боку, потреба допомоги та любові може бути задоволена лише певними особами, а з іншого, потребу слід розглядати

ІННОВАЦІЙНІ ПРОГРАМИ ДОШКІЛЬНОГО ВИХОВАННЯ У КРАЇНАХ ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ (АВСТРІЯ, НІМЕЧЧИНА, ШВЕЙЦАРІЯ)

відповідно до чуттєвого та рухового досвіду дитини, що є можливим лише тоді, коли особа у своїх вчинках самостійна. Обмеження ж самостійності загрожує розвитку. Водночас слід зазначити, що абсолютна свобода кожного індивіда, кожної дитини, має свої межі, тобто вона закінчується там, де починається повага до потреб інших [5].

У перші роки свого життя дитина перебуває в постійному розвитку, вивчаючи себе та навколишній світ. І тут знову слід окремо говорити про роль вихователя у цьому виховному процесі.

Виховання відбувається не лише вербально. Адже дитина цікавиться не лише цілями та ідеалами вчителя, але і його справжнім буттям. Педагоги Ребекка і Мауріціо Вільди наголошують, що дорослі повинні зважати на дітей, але у жодному разі, не ставити їх у центрі активного виховання. Дорослі повинні вчитися охоплювати можливості дітей і якомога більше їх задовольняти. Виховна позиція полягає у тому, щоб створити оптимальні умови для кожної дитини. До кожної дитини слід ставитися з надзвичайною повагою та толерантністю.

Важливо знаходити такі ситуації, в умовах яких діти самі могли б розв'язувати свої проблеми. У створених вихователем умовах, які справді є безпечними, дорослий найкраще буде поводити себе так, щоб дитина змогла зібрати найважливіший для неї досвід. Найвагомішим тут має бути зацікавленість вихователя, але в жодному разі не його втручання. Вихователі повинні мати також право на духовний та професійний ріст, залишатися відкритими у стосунках і спілкуванні, відкривати нові цікаві сторони життя, навчаючись цьому у дітей.

Дана модель виховання розглядає дитячі установи такими, які ставлять у центрі уваги принципи дитиноцентризму, самоорганізації з допомогою батьків та самоуправління на змістовому і педагогічному рівнях. Вагомим для роботи дитячих груп, що зосереджені на дитиноцентризмі та суспільній орієнтації, є так зване "інше альтернативне поводження з дітьми", яке характеризується:

- визнанням дітей як рівноправних партнерів;
 - врахуванням індивідуальних можливостей дітей;
 - соціальною повагою дітей один до одного, солідарністю проти сильнішого та відмовою від сили проти слабшого;
 - відкритим розв'язанням конфліктних ситуацій та прагненням до критичної свідомості;
 - спрямованістю на досягнення успіху [4,47].
- Педагогічна основа таких дитячих груп

виходить з того, щоб сприймати дитину "повнолітньою", тут маєтися на увазі здатність брати відповідальність на себе та діяти самостійно. У вихованні слід виходити не тільки з цілей, які скеровані на майбутнє, але й з теперішніх життєвих ситуацій. Діти повинні переживати час свого дитячого буття без страху та із задоволенням, вони повинні вчитися погоджуватися з іншими, новими думками та інтересами, співпереживати та співіснувати.

Г. Шандель наголошує на уважному поводженні з дітьми, на досягненні компромісу, щоб діти та дорослі діяли згідно зі своїми легітимними уявленнями та побажаннями. Звісно, треба давати дітям можливість діяти самостійно, але дорослі при цьому повинні зберігати свою позицію до слушного моменту, що матиме потрібний виховний вплив та спрямовуватиме ситуацію в правильне русло [4, 48].

Ставлення дорослого до дитини з повагою повинно водночас відзначатися незначним контролем та наглядом. Приміщення, які діти мають у своєму розпорядженні, не повинні постійно контролюватися дорослим, це дає можливість для розвитку креативності дитини, а також формує вміння самостійно долати конфлікти. Так, в австрійському дитячому садку, кімнати є досить великими та обладнані так, що діти мають сектори з можливістю щось майструвати, гратися в ляльки, малювати, займатися спортом чи читати. Та найважливіше, що вибір вони роблять самі, не узгоджуючи перед тим свої дії з вихователем. Таким чином, вони діють самостійно та водночас є частково контрольовані дорослим.

Як йшлося вище, вихователі та батьки повинні з повагою ставитися до дітей. Діти повинні рости в середовищі, яке дбає про розвиток їхньої особистості, сприяє їхній самостійності та вираженню почуттів. Дитячі інтереси та інтереси дорослих повинні бути різними, але як діти, так і дорослі повинні вчитися бути відповідальними та враховувати інтереси інших.

І Шюнебек, і Шандель пропонують замінити поняття "виховання" поняттям "відносини" [3, 48].

Висновки. Актуальні інноваційні програми дошкільного виховання враховують ще більше ніж раніше потреби дітей. Орієнтація на дитячі інтереси, бажання та досвід ведуть до акцентування дитини, як особистості та підтримують розвиток її індивідуальності. В останніх дослідженнях, які присвячені проблемі особистісного розвитку в дошкільних закладах, розглядають модель особистості, яка містить у собі ціннісно-змістовний, інтелектуально-

